

CZU: 37.04:376-053.2

INDIVIDUALIZAREA PROCESULUI EDUCAȚIONAL PENTRU COPIII AFLAȚI ÎN SITUAȚIE VULNERABILĂ

Cristina COROBAN

Universitatea de Stat din Moldova

Individualizarea procesului educațional pentru copiii aflați în situație vulnerabilă se poate realiza prin acordarea serviciilor de suport pentru a asigura tuturor oportunitatea de a achiziționa valori, atitudini, cunoștințe și abilități în raport cu propriile posibilități. Promovarea incluziunii înseamnă crearea și îmbunătățirea continuă a cadrului social și educațional pentru a susține experiența de învățare la nivel de copil, mediu și la nivel de sistem în scopul facilitării participării individului la viața socială. În contextul creării mediului incluziv pentru copiii aflați în situație vulnerabilă, o atenție deosebită se acordă procesului de individualizare. Individualizarea este baza organizării procesului educațional prin realizarea educației centrate pe copil. Datele privind evoluția performanțelor școlare ale copiilor aflați în situație vulnerabilă au fost preluate din Proiectul „Incluziunea socioșcolară a copiilor din familii vulnerabile în sistemul educațional”, implementat în perioada 2015-2019 cu suportul financiar al Fundației pentru copii „Pestalozzi” din Elveția. Proiectul nominalizat este implementat de Centrul pentru Copilărie, Adolescență și Familie „PRODOCS” în 6 centre de plasament și în 8 instituții educaționale din raioanele Anenii Noi, Călărași, Drochia, Hâncești, Telenești și Ștefan-Vodă. Rezultatele obținute de copii în cele patru semestre monitorizate arată ca performanțele școlare s-au îmbunătățit cu 5%, iar numărul absențelor s-a redus cu 50%, ceea ce demonstrează că abordarea individualizată aduce rezultate pozitive.

Cuvinte-cheie: *individualizare, copii în situație vulnerabilă, performanțe școlare, educație centrată pe copil, mediu incluziv.*

THE INDIVIDUALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS FOR CHILDREN IN VULNERABLE SITUATION

Individualization of the educational process for vulnerable children can be accomplished by providing support services, thus giving all children the opportunity to acquire values, attitudes, knowledge and skills according to their individual needs. Promoting inclusion means creating and continuously improving the social and educational framework to support child-centered learning, in order to facilitate the individual's participation in social life. In the context of creating an inclusive environment for children in vulnerable situation, a particular issue is attached to the process of individualization. Individual approach in the education process is based on the child-centered education.

Data on the evolution of school performance of children in vulnerable situations had been collected from the project “Social-school inclusion of children from the Placement Centres in the mainstream education system”, implemented by NGO Center for Childhood, Adolescence and Family PRODOCS (CCAF PRODOCS) in the period of 2015-2019, with the support of “Pestalozzi” Children’s Foundation, Switzerland. The project partners are 6 placement centres and 8 schools from: Călărași, Hâncești, Anenii Noi, Drochia, Telenești, Ștefan Vodă.

Based on monitoring and evaluation system children in vulnerable situation from 6 placement centers increased their academic achievements by 5% and the number of unexcused absences decreased by 50%, which shows that the individualized approach brings positive results.

Keywords: *individual approach, children in vulnerable situation, school performance/ achievement, school absenteeism, child-centered education, inclusive environment.*

Introducere

Studiile și cercetările recente la nivel mondial au demonstrat că în ultimele decenii s-au înregistrat progrese vizibile în ce privește asigurarea accesului la educație pentru toți copiii și tinerii. La fel de important este ca aceștia să posede competențe care să-i abiliteze pentru participarea deplină și integrarea socioșcolară. Crearea unui mediu incluziv pentru copiii aflați în situație vulnerabilă poate fi realizată prin accentul plasat pe satisfacerea nevoilor individuale, prin achiziționare de valori, atitudini, cunoștințe și abilități necesare pentru ca copilul să fie inclus în societate drept participant activ. Una dintre tendințele modernizării învățământului vizează flexibilitatea instrucției și educației pentru a asigura dezvoltarea capacităților și aptitudinilor fiecărui elev în raport cu propriile posibilități.

Promovarea incluziunii înseamnă crearea și îmbunătățirea continuă a cadrului social și educațional pentru a susține experiența de învățare la nivel de copil, mediu și la nivel de sistem în scopul de a facilita participa-

rea individului la viața socială. Realizarea dezideratului respectiv este posibilă doar printr-o cooperare inter-sectorială în vederea promovării incluziunii educaționale.

În contextul creării mediului incluziv pentru copiii aflați în situație vulnerabilă, un accent deosebit trebuie pus pe individualizarea procesului educațional. Individualizarea este baza organizării procesului educațional prin realizarea educației centrate pe copil. Pedagogii, educatorii și ceilalți profesioniști care intră în contact cu copiii aflați în situație vulnerabilă trebuie să cunoască că individualizarea reprezintă adaptarea activității didactice la potențialul și particularitățile individuale ale dezvoltării copilului. Individualizarea în sine este unul dintre obiectivele majore ale reformelor educaționale.

Particularitățile individualizării procesului educațional pentru copiii aflați în situație vulnerabilă

Teoria și practica pedagogică moderne sunt orientate spre asigurarea condițiilor de calitate și eficiență educațională care creează resurse optime pentru dezvoltarea diferitelor aspecte ale personalității copiilor și încurajarea participării lor active la activitățile sociale, de comunicare și creative. Cerința pentru această sarcină poate fi îndeplinită prin practica educațională individualizată. De menționat că aspirația spre individualizarea procesului educațional nu este o caracteristică a educației moderne. Încă la mijlocul secolului al XX-lea, Célestin Freinet, pedagog francez remarcabil și reformator educațional, elaborează și promovează o serie de metode de predare orientate spre elev, care să permită profesorului să țină cont de nevoile, interesele și realizările personale ale elevilor în organizarea procesului educațional [3, p.88]. În abordarea sa C.Freinet a încorporat distincția dintre mai multe tipuri de abilități intelectuale, stiluri de învățare și nevoi, astfel elaborând următoarea clasificare:

- predispoziția intelectuală față de munca manuală;
- predispoziția intelectuală față de munca creativă;
- aptitudinea pentru rezolvarea problemelor și interpretarea pragmatică a evenimentelor din viață;
- aptitudinea pentru presupunerile teoretice și activitățile de cercetare;
- aptitudinea pentru rezolvarea problemelor în sfera sociopolitică.

În abordarea sa C.Freinet își propunea să contribuie la construirea unei școli dinamice, active și moderne, folosind tehnici și procedee simple, la îndemâna oricui. Tehnicile educative sunt un ansamblu de instrumente materiale și procedee didactice care pot ajuta copilul în procesul de formare și care pun accentul pe capacități individuale. Deoarece realizează programa școlară, elevii primesc și teste de control, care nu au ca scop sancționarea greșelilor, ci informarea asupra progreselor elevilor și decernarea certificatului necesar societății și recunoscut de aceasta.

Din perspectiva copilului, individualizarea reprezintă distribuirea sarcinilor de învățare în funcție de particularitățile sale individuale.

Din perspectiva profesioniștilor, individualizarea este un răspuns al cadrului didactic la necesitățile celui care învață.

Una dintre premisele cele mai importante ale instruirii diferențiate pornește de la teoria lui B.F. Skinner, considerat părintele instruirii programate. Ideea inovatoare a lui Skinner postulează că din orice material de învățare se rețin elementele cele mai simple, indiferent de gradul de complexitate sau dificultate al acestuia. Împărțirea sarcinii de învățare în mai multe unități, ca într-un lanț cu mai multe verigi, oferă elevului posibilitatea de a asimila chiar și cele mai dificile cunoștințe. Fiecare verigă sau „pas mic” al învățării se verifică pe baza unor liste de întrebări și de răspunsuri anexate fiecărei unități de învățare. Astfel, orice elev poate învăța un conținut conform ritmului propriu de asimilare. Trecerea de la o „verigă” la alta se face numai după verificarea deplinei învățări a „verigii” anterioare. În acest mod se ating trei scopuri: feedback permanent, formarea autocontrolului în cazul elevului și evaluarea formativă în cazul profesorului. Această abordare conceptuală a procesului de instruire explică dificultățile unor elevi de a asimila cunoștințele; o pot face doar prin exprimarea clasică a conținutului [4, p.4-6]. Pe de altă parte, modelul de învățare școlară elaborat de J.B. Carroll susține ideea că orice elev are posibilitatea de a învăța atât de rapid pe cât îi permite aptitudinea lui de a învăța.

În baza referințelor teoretice anterior expuse, Comisia Internațională pentru Educație elaborează în 1993 Recomandările de la Dakar, care aduc în atenție:

- diversificarea conținuturilor procesului educațional pentru a evita un model de tip monolitic, motiv de rivalitate și, adesea, frustrare;
- diversificarea tipurilor și căilor prin care se realizează educația în ceea ce privește sistemele și structurile, dar concomitent cu păstrarea coeziunii de ansamblu (folosirea mijloacelor de informare, apelul

la educație de tip informal, parteneriatele educaționale, organizarea mijloacelor de instruire în așa fel încât ele să se reflecte în viața fiecărui individ);

- diversificarea metodelor și a spațiilor de învățare, mai ales pentru activitățile practice.

Individualizarea corelează stadiul de dezvoltare, capacitățile și necesitățile fiecărui copil cu obiectivele principale ale echipei de educatori. Când ea reușește, copiii au o părere mai bună despre ei înșiși și devin mai performanți. Această perspectivă asupra învățării îi ajută pe copii să abordeze experiențe noi cu mai mult curaj.

Termenul „individualizare” poate fi abordat din mai multe perspective [2, p.32]:

- 1) socială – valorizarea individuală (a persoanelor cu dizabilități) în cadrul comunității de apartenență;
- 2) psihologică – proces de constituire a individualității, din punct de vedere somatic și social, pentru definirea unor structuri proprii și diferențiate prin care se realizează coerența și unitatea persoanei;
- 3) pedagogică (*a se vedea* Fig.1.):
 - adaptarea acțiunii educaționale la caracteristicile personale ale fiecărui elev (nivelul dezvoltării mentale, specificul procesului de învățare, dizabilitate, trăsături de personalitate);
 - crearea condițiilor psihopedagogice necesare pentru valorificarea potențialului fiecărui copil, prin a i se oferi fiecărui individ un ritm și forme de învățământ care să i se potrivească;
 - individualizarea deplină a procesului educativ pentru ca fiecare persoană să poată dobândi, prin toate formele de instrucție, cel mai înalt nivel posibil de autorealizare.

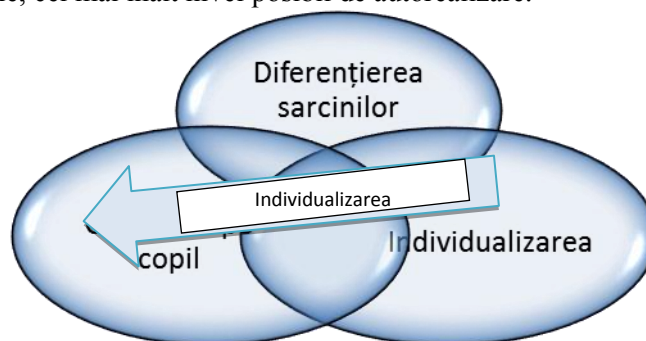

Fig.1. Individualizarea concentrată pe o învățare personalizată.

Necesitatea individualizării este argumentată de realizarea idealului educațional pentru formarea unei personalități armonioase și capabile să se adapteze la schimbare și să realizeze rolurile cu care o investește societatea. În alt context, individualizarea se realizează pentru a oferi profesioniștilor șansa să țină fiecare copil în zona proximei dezvoltări.

Schimbarea cere timp. Astfel, orice proces de schimbare la nivelul școlii are loc în timp și orice presiune creată de termeni nerealiști produce stres, neliniște, disconfort și reacții negative la noile idei sau practici de lucru. Este nevoie de timp pentru a putea exersa noi comportamente și atitudini induse de procesul schimbării, iar asimilarea și individualizarea noilor metode de lucru de către actorii implicați în activitățile școlii solicită un interval semnificativ de timp [1, p.40].

Astfel, incluziunea socioșcolară a copiilor se poate realiza prin valorificarea resurselor umane (copil, cadru didactic, alți specialiști, părinte) și stabilirea finalităților educaționale individuale. În procesul de incluziune socioșcolară a copiilor aflați în situație vulnerabilă este foarte important să se realizeze adaptarea procesului educațional la diversitatea de necesități ale elevului.

Metode aplicate

Abordarea individualizată va contribui la asigurarea reușitei fiecărui elev și la realizarea unor performanțe cât mai apropiate de potențialul său intelectual. Astfel, elevului i se oferă șanse pentru participare și se valorifică rolul lui social. Ca argument privind eficiența abordării individualizate în lucrul cu copiii în situație vulnerabilă, facem referire la experiența Proiectului „Incluziunea socioșcolară a copiilor din familii vulnerabile în sistemul educațional”, implementat în perioada 2015 - 2019 cu suportul financiar al Fundației pentru copii „Pestalozzi” din Elveția.

Proiectul nominalizat este implementat de Centrul pentru Copilărie, Adolescență și Familie „PRODOCS” în 6 centre de plasament și în 8 instituții educaționale din raioanele Anenii Noi, Călărași, Drochia, Hâncești,

Telenești și Ștefan-Vodă. Scopul proiectului este de a garanta accesul la educație de calitate prin asigurarea mediului incluziv pentru copiii aflați în situație vulnerabilă din centrele de plasament.

Participanți la proiect:

- 100 de copii aflați în situație vulnerabilă;
- 1000 de copii tipici;
- 150 de profesori;
- 50 de angajați din centre de plasament;
- 300 de părinți ai copiilor tipici.

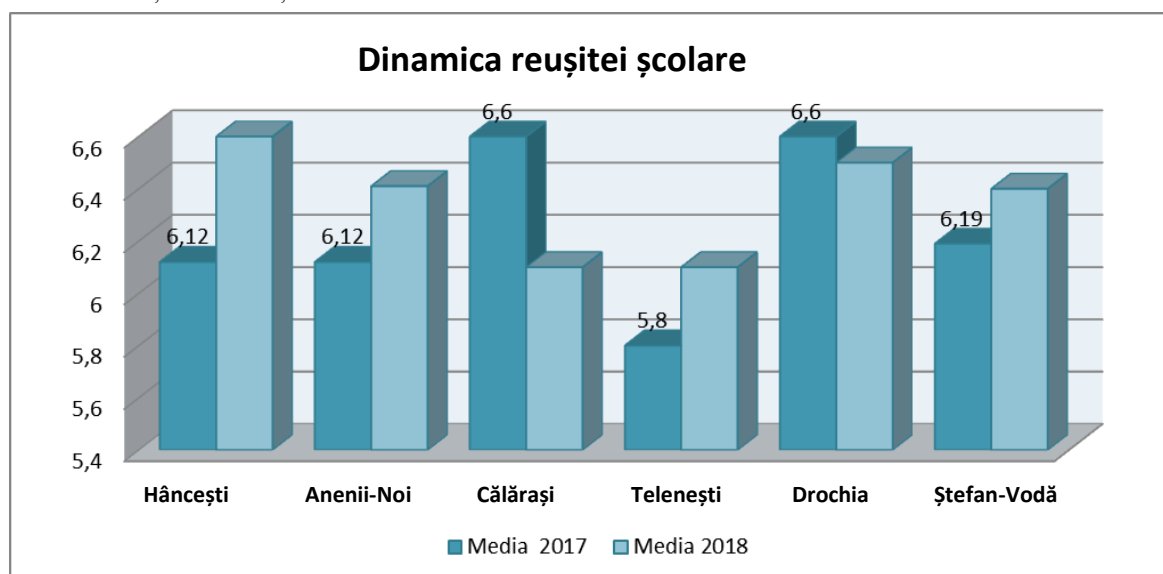
Activitățile realizate în cadrul proiectului sunt menite să contribuie la individualizarea procesului educațional pentru copiii aflați în situație vulnerabilă. Acestea sunt:

- suport școlar;
- asistența cadrului didactic de sprijin;
- activități de sensibilizare pentru colegii de clasă;
- activități de sensibilizare pentru părinți;
- sesiuni de mentorat pentru profesori;
- sesiuni de mentorat pentru angajații centrelor de plasament.

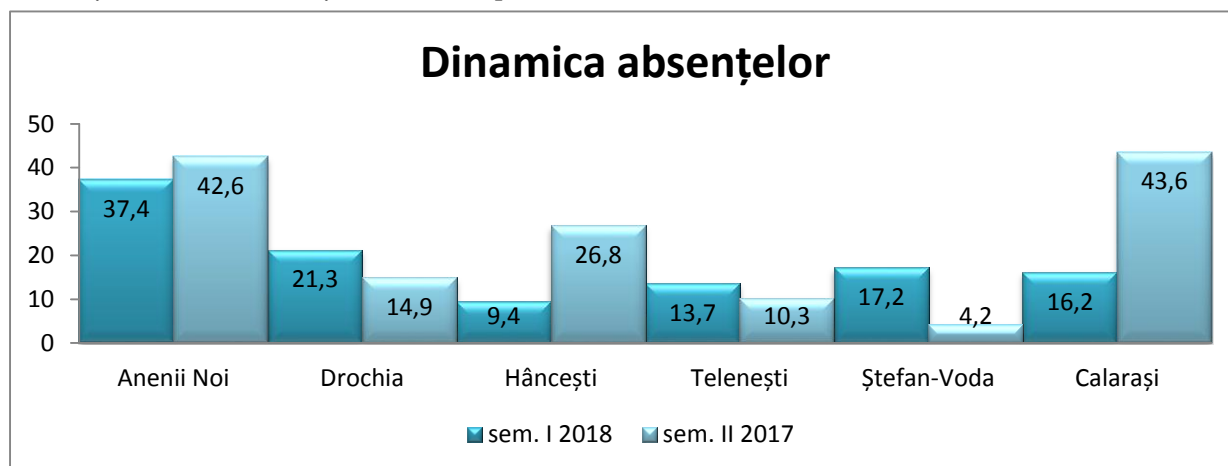
Pentru a cunoaște care este situația acestor copii și a interveni, după necesitate, atât la capitolul reușită școlară, absențe, cât și la integrarea socioșcolară, proiectul a monitorizat evoluția indicatorilor stabiliți atât la nivelul fiecărui copil, cât și la nivelul fiecărui centru de plasament, dar și în total în cele 6 centre de plasament, parteneri în proiect. În cadrul proiectului deja patru semestre consecutiv (un semestru până la inițierea proiectului și trei în cadrul proiectului) se monitorizează evoluția principalilor indicatori.

Rezultate și discuții

Conform situației la 31 mai 2018, în cele 6 centre de plasament era un număr total de 66 de elevi, față de 75 de elevi în semestrul III, sau cu 9 copii mai puțin. De menționat că în semestrul I al anului 2018, o parte din efectivul de copii s-a schimbat: în semestrul ianuarie-mai, copii nou-veniți au fost 47 din 66, sau ponderea celor noi era de cca 71%, ceea ce constituie o schimbare substanțială. Din cei 66 de copii care au frecventat școala 29 au fost în clasele I-IV și 37 în clasele V-IX, în clase de liceu n-au fost. După cum arată rezultatele monitorizării, mobilitatea în rândul copiilor din centrele de plasament este destul de mare, fapt ce impune o atenție sporită la identificarea necesităților și intensificarea activităților de suport din partea proiectului. Nota medie din 6 centre în această perioadă este de 6,3 față de 6,2 în semestrul III, cu o creștere nesemnificativă dar importantă, dacă ținem cont de faptul că contingentul în această perioadă s-a modificat substanțial (71%). Nota medie pentru fiecare centru de plasament este după cum urmează: în Hâncești și Drochia de 6,6; în Ștefan-Vodă – 6,5; în Anenii Noi – 6,4; în Călărași – 6,1; în Telenești – 5,8. Media anuală este la același nivel ca și în semestrul IV, de 6,3.

Deci, în semestrul IV numărul de absențe a variat în comparație cu celelalte semestre de la minus 269 de ore față de semestrul III la plus 385 de ore față de semestrul II și minus 699 ore față de semestrul I. Per total, în anul de învățământ 2017/2018 s-au acumulat 3163 de absențe sau în medie câte 22 de ore per copil, după cum urmează: în Anenii Noi – 37,4 ore lipsite; în Drochia – 21,3; în Ștefan-Vodă – 17,2; în Călărași – 16,2; în Telenești – 13,7; în Hâncești 9,4 absențe per elev.

Totodată, 24 de copii n-au avut în semestrul IV nicio oră lipsită, față de 21 de copii în semestrul III, 26 în semestrul II și 19 copii în semestrul I, un număr în creștere față de semestrele anterioare, cu excepția semestrului II. Însă, 3 copii au înregistrat un număr maxim de lipse, și anume – 109, 131 și 142 de ore, respectiv, cifre care de asemenea sunt în descreștere față de semestrele I și II și într-o ușoară creștere față de semestrul III, cu 78-122 ore maximal lipsite de un elev.

Rezultatele obținute de copii pe întreaga perioadă monitorizată, patru semestre, atât la compartimentul reușită școlară, absențe, cât și incluziunea socială, care înregistrează tendințe pozitive, demonstrează că activitățile și măsurile întreprinse de proiect sunt binevenite și necesare copiilor.

Concluzii

Individualizarea procesului educațional pentru copiii aflați în situație vulnerabilă reprezintă un proces care necesită timp și perseverență prin implicarea profesioniștilor care pot oferi asistență în depășirea barierelor de învățare, dar și a celor emoționale. Abordarea individualizată poate contribui la asigurarea îmbunătățirii performanțelor școlare ale fiecărui copil în corespundere cu potențialul său de dezvoltare, astfel fiecărui oferindu-i-se șanse pentru participare și valorificându-se rolul lui social.

Pentru a menține procesul educațional într-o stare funcțională și eficientă, este necesară o adaptare permanentă a acestuia la necesitățile fiecărui copil. Accentul pe individualizarea procesului educațional, prin racordare la necesitățile individuale ale fiecărui copil, rămâne a fi o prioritate a sistemului de educație actual. În acest sens, din perspectiva calității, se impun schimbări de structură, de conținut și de organizare a procesului educațional prin pregătirea întregii comunități școlare: elevi, profesori și părinți.

Referințe:

1. GHERGUȚ, A. *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale. Strategii de educație integrată*. Iași: Polirom, 2001, p.69-73. ISBN: 978-973-46-0397-8
2. SOLOVEI, R. Individualizarea în procesul educațional: de la teorie la practică. În: *Didactica Pro*, 2008, nr.1(47), p.28-30. ISSN 1810-6455
3. REGNIER, J.-C. Individualization of Educational Process according to C. Freinet: a Pilot Experiment in a Group of Language Learners. In: *The XXV Annual International Academic Conference, Language And Culture*, 20-22 October 2014. Tomsk: Tomsk State University, 2014, p.87-97.
4. DIACONU, A., APRODU, D. *Suport de curs: Instruirea diferențiată a elevilor*. MuREȘ: Casa Corpului Didactic, 2013, p.4-6.

Date despre autor:

Cristina COROBAN, lector la Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, USM.

E-mail: corobank@gmail.com

Prezentat la 28.01.2019